

Music Education Division Students' Opinions On Farabi Exchange Programme

Gülşah SEVER

ABSTRACT. The purpose of this discriptional study is to investigate the process of Farabi Exchange Programme on the students ,who had enrolled to the Gazi University, Faculty of Education, Division of Music Education from other universities, via their point of view. Therefore, semi-structured interview form had been used to collect data. After a qualitative content analysis it is emerged that the Farabi students who are guided by professors, families and friends apply to exchange programme because of the desire to receive education from a prestigious university and its restricted educational conditions. It is also emerged that the students faced adaptation challenges during course selection and in more advanced music classes.

Keywords: Farabi Exchange Programme, Domestic Student Exchange, Music, Music Education.

SUMMARY

Purpose and Significance: The purpose of this discriptional study is to investigate the process of Farabi Exchange Programme on the students, who had enrolled to the Gazi University, Faculty of Education, Division of Music Education from other universities which are profited by Farabi Programme, via their point of view. This paper includes expectations of students, the reasons why they profited by Farabi Programme, problems they faced during the process.

The literature of Farabi Exchange Programme is mostly argued by the exchange between the theoretical divisions. But the admission of Division of Music Education accepts students who passed the musical skills exam which depends on talent and application. “Farabi students” come from different universities and musical levels. This study is significant due to its aim to investigate the effect of musical level differences on students experiences.

Method: This study qualitative study is based on student interview. ten students Participants , who came from seven different music education divisions in Turkey at 2013-14 educational year, has been chosen randomly. The Semi-structured interview form prepared by a researcher who also has been used to collect data. The data analised using thematic content analysis procedure on MAXQDA 10 software.

Results: After the qualitative content analysis; it is emerged that the Farabi students who are guided by their professors, families and friends apply to exchange programme because of the desire to receive education at a famous university and restricted educational conditions. It is also emerged that the students faced adaptation challenges during course selection and the more advanced music classes.

Discussion and Conclusions: Changing location for any reason is known as a natural source of stress due to students’ need much more support during the exchange programme. But the greatest problem the students faced is more advanced level music classes. In order to solve this problem, Music Education Division can open additional study hours to help students grow faster. Depending on the results of this study, universities have to inform students about curriculum changes and course selection, constitute a communication network to make the students hear after-course educational and musical events.

Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Farabi Değişim Programına Yönelik Görüşleri

Gülşah SEVER*

ÖZ. Bu araştırma Yüksek Öğretim Kurumu tarafından yurt içinde eğitim-öğretim hareketliliğini sağlamak üzere 2009 yılında başlatılan Farabi Değişim Programından yararlanarak Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na gelmiş öğrencilerin bakış açısından süreci değerlendirmeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel içerik analizi sonucunda Farabi öğrencilerinin öğretim üyelerinin, arkadaşların ve ailenin yönlendirmesiyle; buldukları okuldaki kısıtlı imkânlar sebebiyle isim yapmış bir okulda okumak için değişim programına başvurdukları belirlenmiştir. Değişim süresince ders seçme aşamasında ve müzik derslerinin daha ileri düzeyde olması sebebiyle uyum zorlukları yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Farabi Değişim Programı, Yurtiçi Öğrenci Değişimi, Müzik, Müzik Eğitimi.

* Araştırma Görevlisi Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-Posta: gsever@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Yükseköğretim kurumları çağın dinamiklerine uygun olarak yönetim, programlama ve eğitim alanlarında paradigma değişikliklerine gidebilirler. Aktan (2007)'a göre dünyadaki nüfus artışı, küreselleşme, yeni teknolojiler, bilgi toplumu kavramının gelişmesi, devlet reformları, yükseköğretime talebin artması, yükseköğretim kurumları arası rekabetin hızlanması üniversiteleri değişmeye yönlendiren faktörlerdendir. Bu çerçevede bilimsel araştırmalar sonucunda ortaya çıkan öğrenci merkezli modellerin uygulanması amacıyla üniversiteler; eğitim öğretim denkliği, işbirliği ve hareketlilik anlaşmaları imzalamaktadırlar.

Uluslararası yükseköğretimde 1987 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Erasmus Programı ve 1999 yılında imzalanan Bologna Bildirgesi, üniversiteler arasında işbirliğini teşvik ederek, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa'da karşılıklı değişimi yoluyla, programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınmasına çalışmaktadır. Bu program kapsamında, üniversiteler öğretim elemanı ve öğrenci değişimini sağlamak ve ortak bir müfredat oluşturmak için maddi destek almaktadırlar (Yağcı, vd., 2007; Yiğit, vd., 2009).

Kurumların eğitimdeki başarılarının arkasındaki etkenlerden birisi; eğitimde dışa açılmaları ve bu konuda öğrencilerine fırsatlar sunmaları, onların bireysel gelişimlerine katkı yapmalarıdır (Kasapoğlu-Önder & Balcı, 2010). Bu çerçevede değişim, kişiye mesleki bilgisinde kazanç, yaşam deneyimi ve kendi kurumundaki çalışmalarda yeni bir bakış açısı sağlanması, karşılıklı bilgi alışverişini artırması ve kişisel gelişimi desteklemesi bakımından yararlıdır (Stastna, 2001). Değişim programları çerçevesinde her öğrenci öğrenim için gittiği yeni bir ortamda farklı bir kültür içerisinde yaşamaya başlamakta, kendi kültürü ile yeni karşılaştığı kültür arasında bağlantılar kurmakta, farklı bakış açılarına sahip olmakta ve kültürel bir farkındalık oluşturmaktadır (Brown, 2009).

Türkiye'de de vakıf ve özel yükseköğretim kurumlarının yaygınlaşması ve devlet üniversitelerinin sayısının büyük bir artış göstermesiyle birlikte kurumlar arası rekabet artmıştır. Eğitim kalitesinin artırılması, daha geniş imkânlarla sahip üniversitelerden tüm eğitim paydaşlarının yararlanabilmesi gibi amaçlarla yurt içinde öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliğini sağlayan Farabi Değişim Programı 2009 yılında yayınlanan yönetmelikle uygulanmaya başlanmıştır.

YÖK tarafından hazırlanmış Farabi Programı El Kitabında (2013) öğrenci değişiminin amaçları yükseköğretim kurumlarının ülke genelinde tanıtımı, yükseköğretim kurumlarının üstün niteliklerinin diğer yükseköğretim kurumlarına da taşınarak eğitim-öğretimin kalitesinin

arttırılması, öğrencilerin motivasyonunun arttırılması, sosyal ve kültürel etkileşimin sağlanması, gidilen yükseköğretim kurumunun ve bulunduğu bölgenin kültürel ve sosyal olanaklarından yararlanma fırsatını mümkün kılması, lisansüstü eğitimde, çalışmanın yapılacağı yörede saha çalışması yapabilme olanağı (örneğin Arkeoloji, Biyoloji ve Edebiyat alanları vb. için bir sahada veya daha zengin bir kütüphanede çalışma imkânı gibi), daha donanımlı veya özel yöntemlerin uygulanabildiği bir laboratuvarında lisansüstü çalışma deneylerinin yapılması, konusunda uzman bir öğretim üyesinin yanında veya bazı özel bölümlerde tez çalışmalarının bir bölümünün yürütülebilmesi olarak sıralanmıştır.

Farabi programı 2009 yılından itibaren uygulanmaya başlandığından, programın işleyişi ile ilgili veriler yeni ortaya çıkmış ve bu konudaki literatür yeni yeni oluşmaya başlamıştır. Farabi programı farkındalık düzeyi (Özel, Bayındır, Demir; 2014); kültürel boyutu (Gökçek, 2013); beklentiler çerçevesinde programın yansımaları (Gökçek, Güneş; 2011); programın sosyokültürel gelişime olan etkisi (Güzel, 2014); Farabi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri (Oktan, 2010), Farabi öğrencilerinin gözünden kurumsal imaj (Erdal, Gücüyener, Erdal; 2013) bu literatürü oluşturan araştırmalardır.

Yayınlanan araştırmalar daha çok kuramsal ve bilişsel ağırlıklı çalışmaları olan bölümler arası geçişi konu almıştır. Yetenek sınavıyla öğrenci alınan Müzik eğitimi anabilim dallarında ise kuramsal (müziksel işitme okuma, müzik tarihi, formasyon dersleri vb.) ve uygulamalı (bireysel çalgı eğitimi, eşlik, piyano vb.) dersler bir arada yürümektedir. Uygulamalı dersler, öğrencilerin yetenek gelişimi ve önceki deneyimlerinin zenginliğine bağlı olarak öğretim üyeleri tarafından farklı seviyelerde işlenmektedir. Farabi programına başvuran öğrencilerin beklentileri ve diğer bölümlerden farklı olarak süreçte yaşadıkları yetenek gelişimi farklılıkları, geçmiş deneyimlerin zenginliği, bireysel derslerde öğretim üyesi- öğrenci uyumu, ders dışı konser etkinlikleri gibi değişkenlerden de etkilenebilir.

Bu çerçevede bu araştırmanın amacı Farabi Değişim Programı ile Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na (GÜMEAD) gelen öğrencilerin beklentileri, GÜMEAD'ı seçme nedenleri, karşılaştıkları sorunlar ile program hakkındaki değerlendirmelerini tespit etmektir.

YÖNTEM

Bu araştırma, Farabi Değişim Programından yararlanarak Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na gelen öğrencilerin görüş ve değerlendirmelerini görüşme yöntemiyle belirlemeyi amaçlayan betimsel bir nitel çalışmadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, 2013-14 eğitim öğretim yılında Farabi programından yararlanarak Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na geçiş yapan toplam on öğrencidir. Görüşmeye katılan öğrenciler, Necmettin Erbakan Üniversitesi (Konya), Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas), Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon), Niğde Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Van), Atatürk Üniversitesi (Erzurum) ve İnönü Üniversitesi'nden (Malatya) bir yıl süre için geçiş yapan öğrencilerdir. Toplam on öğrenci arasından ikisi Lisans 2'ye, dördü Lisans 3'e ve kalan dört öğrenci de lisans 4. sınıfa geçiş yapmışlardır. Lisans 1. sınıfta Farabi Programına katılım olmadığından her sınıftan öğrenciyle görüşme yapılmıştır.

Görüşme Sorularının Hazırlanması

Bu araştırma için yapılan görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, nitel veri toplamada sıklıkla kullanılır ve yapılandırılmış görüşmeden farklı olarak standartlaştırılmamış sorulardan oluşur. Araştırmacı, kesinleştirilmiş bir hipotezi test etmek yerine görüşmenin seyrine göre sorular ekleyerek ve çıkartarak görüşülenin konu hakkındaki bakış açısını ortaya çıkarmaya çalışır (David & Sutton, 2004). Farabi öğrencilerinin görüşme soruları haricindeki deneyimlerini de keşfetmeye olanak vermesi açısından yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılması uygun görülmüştür.

Görüşme formunun hazırlanmasında öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda 30 sorudan oluşan bir soru havuzu oluşturulmuştur. Bu sorular uzman görüşü doğrultusunda anlamsal açıdan gruplanıp elenerek toplam 6 açık uçlu soruya indirgenmiştir. Türkçe uzmanından görüş alınarak ifade hataları düzeltilmiş ve form son halini almıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla GÜMEAD'a 2013-14 öğretim yılında farabi programı ile

geçiş yapmış 10 öğrenci ile görüşülerek toplanmıştır. Görüşmenin ses kaydı Creative MuVo TX FM Mp3 player aracılığıyla dijital olarak kaydedilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak (veya artırmak) için kullanılan en önemli iki ölçüttür. “Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır” (Yıldırım & Şimşek, 2005). Bu araştırmaya özgü olarak, araştırmanın güvenirliliğini sağlamak için, araştırma sorularının hazırlanmasında ve araştırmada ulaşılan temalara ait kodlanan ifadelerin temayı temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla müzik eğitimi ve araştırma teknikleri alanından iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Her iki uzmana da tema başlıkları ve kodlanan cümlelerin yer aldığı iki liste verilerek cümleleri temalar ile ilişkilendirmeleri istenmiştir. Örtüşen ve çelişen cümle ve temalar belirlenerek uzmanların görüşleri doğrultusunda temalar son halini almıştır.

Verilerin Dökümü ve Analizi

Verilerin analizinde nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir (Neuman, 2006). Bu araştırmada içerik analizi tekniklerinden tematik analiz kullanılmıştır. Tematik analiz, analiz için tematik bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin analiz edilmesi ve elde edilen bulguların yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır. Tematik analiz çerçevesinde, elde edilen veriler öncelikli olarak betimlenir, betimlenen veriler yorumlanır ve elde edilen bulgular arasındaki neden sonuç ilişkisi incelenerek araştırmacı tarafından yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2006).

İçerik analizinde araştırmacılara yardımcı olacak bilgisayar programları mevcuttur. Bu araştırmanın analizinde MAXQDA 10 nitel analiz programı kullanılmıştır. Yazılı belgeler ve ses kayıtları bu programa yüklenerek araştırmayla ilgili ifadeler etiketlenmiş, etiketlenen veriler uzman görüşleri doğrultusunda gruplanmış ve ilgili alanyazın ile karşılaştırarak yorumlanmıştır. Araştırmanın raporlaştırılmasında görüşme yapılan öğrencilerin kimlikleri gizli tutularak isimler F1 F2 gibi numaralarla ifade edilmiştir.

BULGULAR

1. Öğrencilerin Farabi Değişim Programından Yararlanma Nedenleri

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt bulmak için yapılan nitel içerik analizi sonucunda öğrencilerin değişim programından yararlanma nedenleri üniversitenin isim yapmış olması, kısıtlı imkânlar, yönlendirme, ders ve öğretim üyesi yeterliliği, deneyim kazanmak, arkadaşlar ve aile etkisi temaları altında gruplanmıştır.

1.1 Üniversitenin İsim Yapmış Olması: Görüşmeye katılan öğrenciler, sadece değişim programından yararlanmak değil özellikle GÜMEAD'da bir yıl öğrenim görmenin kendileri için daha önemli olduğu belirtmişlerdir. F8 *“Burayı tercih ettim. Sonuçta Gazi köklü bir üniversite buranın eğitiminden de yararlanmak istedim.”* F4 ve F9 ise buranın sınavına girdiklerini ancak kazanamadıklarını her zaman burada olmayı istediklerini belirtmişlerdir. F4 ise *“Gaziyi istedim istedim olmadı. Bu ömrüm boyunca ukde kalacaktı. İnsanın bir hayali oluyor.”* ifadeleriyle hayallerinin üniversitesinin Gazi olduğunu belirtmiştir.

1.2 Deneyim Kazanmak: Öğrenciler için Farabi değişim programı aynı zamanda yeni bir eğitim ortamı görmek, farklı öğretim üyeleriyle çalışmak, farklı sosyal çevreler tanımak ve ufuk genişletmek için bir fırsat olarak görülmüştür. F5, GÜMEAD'a geliş sebebini *“Hayatımda farklı kişileri, hocaları tanımak istedim. Çünkü her yerde ayrı bir şey ayrı bir teknik var. O yüzden burayı tercih ettim.”* sözleriyle ifade etmiştir. Öğretim üyeleri de öğrencileri programa yönlendirirken yeni bir eğitim ortamı görmenin önemini dile getirerek cesaretlendirmişlerdir.

1.3 Kısıtlı İmkânlar: Öğrencilerin değişim programını tercih etmelerinin nedenlerinden biri de buldukları okuldaki kısıtlı imkânlardır. F7 *“Biz Yüzüncüyıl Üniversitesi'nde deprem zamanını gördüğümüz için üniversite hayatı pek yaşayamadık açıkçası. Bir yıl boyunca ders işlemedik. Son dönem bir aya sıkıştırıldı bütün dersler.”* diyerek Van depremi sonrası eğitim-öğretim sekteye uğradığı için değişim programına yönlendiğini söylemiştir. F10 ise *“Bulduğum şehirdeki imkânlar biraz kısıtlıydı. Ders almak için 15 günde bir buraya geliyordum.”* ifadesiyle ilerlemek istediği alanda imkânların kısıtlılığını dile getirmiştir.

1.4 Ders ve Öğretim Üyesi Yeterliliği: Öğrencilerin Farabi Programından yararlanmak istemelerinde önemli bir etken de ders ve

öğretim elemanı yeterliliği olmuştur. Öğrenciler buldukları üniversitede yeterli görmedikleri eğitim-öğretim konularını tamamlamak için Farabi değişim programından yararlanmışlardır. F4, “*Bizim okul belki doğu anadolu bölgesinde olduğu için öğretmen eksikleri, bir hocanın birden fazla derse giriyor olması veya gelen hocaların gün sayıp da gitmeyi planlaması vs. derken buradaki okullar kadar iyi bir eğitim alamadık.*” ifadeleriyle öğretim elemanı sayısındaki sıkıntıya dikkat çekmiştir.

Bu ifadelerin dışında armoni, müziksel işitme ve bireysel çalgı gibi derslerin gerek öğretim elemanı ile gerek dersin işlenişine ilgili sıkıntı yaşayan öğrenciler farklı bakış açıları ve ders işlenişlerini deneyimlemek için Farabi değişim programından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin F10 “*Armoni ve diğer dersler konusunda deneyimli çok hoca var Gazide diğer okullara nazaran. Çünkü çoğu okul onların kitaplarını kullanıyor.*” diyerek öğretim elemanlarının deneyimlerinin önemini ifade etmiştir.

1.5 Yönlendirme: Öğrencilerin Farabi Değişim Programından haberdar olma ve başvuru aşamalarında buldukları okuldaki öğretim üyelerinin yönlendirmeleri büyük rol oynamıştır. Öğretim üyeleri not ortalaması yüksek, başarılı ve arayış içinde olan öğrencileri cesaretlendirip var olan kaygılarını gidererek bu programa yönlendirmişlerdir. F3 ve F4 başarısız olma kaygısını hocaları sayesinde aşmışlardır. F3, “*Hocalarımla görüştim. Onlar sen zaten çalışıyorsun, çalışan her yerde yapabilir dediler.*” sözleriyle ifade etmiştir.

1.6. Arkadaşlar ve Aile Etkisi: Farabi Programını tercih etmede arkadaşlar ve ailenin de rolü önemlidir. Aileleri ya da önceden tanıdığı arkadaşları Ankara’da yaşayan öğrenim gören öğrenciler hem Farabi programını hem de Gazi Üniversitesi’ni daha yakından tanıma fırsatı bulup başvuru yapmaktadırlar. F1 “*Onlar (arkadaşlarım) Gazinin çok iyi olduğunu söylediler. Kemanda ilerlemek istediğim için sen kesinlikle Gaziye gitmelisin diyorlardı.*” derken F5, “*Onlarla (daha önce Farabi ile geçiş yapan arkadaşlarla) konuştum iyi olduğunu söylediler. Hatta daha önce gelmediğim için pişman oldum.*” ifadeleriyle arkadaşlarının yönlendirmesi ile geldiklerini belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrencilerden F1, F2, F4 ve F8 ailelerinin burada olmasından dolayı geldiklerini belirtmişlerdir.

2. Öğrencilerin Farabi Değişim Programı Süresince Karşılaştıkları Sorunlar

Araştırmanın ikinci alt problemine yanıt bulmak için öğrencilere değişim süresince karşılaştıkları zorluklar sorulmuş alınan yanıtlar önyargılar, ders ve uyum zorlukları temaları altında gruplanmıştır.

2.1. Önyargılar: Gordon (2003)'e göre kişisel önyargıların dinleme, algılama ve öğrenme üzerinde büyük etkileri bulunmaktadır. Öğrenciler başvuru süreci ve öncesinde müziksel açıdan seviyelerinin yetersizliğine ilişkin önyargılara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin F1 "*Önyargı derken başka üniversiteden gelip yeni başladığım için iyi olmadığı düşünce.*" ifadeleriyle önyargısını tanımlamıştır.

GÜMEAD'ın diğer kişiler tarafından anlatılış biçimi de bu önyargının doğmasına sebep olmuştur. F3 "*Çünkü burası (Gazi) çok uç anlatılıyor oralarda. Gazi çok zor. Hocalar çok zor. 2 sesli 3 sesli dikteler vs. (...)*" demiştir. F8 ve F9 da benzer ifadelerle dersler açısından yetersiz olacakları önyargısıyla geldiklerini belirtmişlerdir.

2.2. Ders Zorlukları: Öğrenciler, Farabi yönetmeliği gereği buldukları üniversitenin öğretim programına tabi olmak durumundadırlar. Ancak her üniversitenin öğretim programı dersler, derslerin bulunduğu dönem, önkoşullar ve seçmeli dersler açısından farklılık gösterebilmektedir. Bu durum da geçiş yapılan sınıfa bağlı olarak ders seçiminde sorunlara yol açabilmektedir. İkinci sınıfa geçiş yapan F1, ders seçimi konusunda yaşadığı sıkıntıyı şöyle anlatmaktadır: "*Bilgisayar-II dersi kaldırılmış. Benim geldiğim okulda bu ders görülüyor ve almak zorundayım. Başka bir bölümden alacaksın dediler. Türkçe öğretmenliğinden dersin kodunu yazdık. Türkçe öğretmenliğine gittim böyle bir ders yok. Dekanlığa gittim bu işle ilgilenen kişilerle görüşüm. Dediler ki siz muaf görüneceksiniz. Aradan birkaç ay geçiyor vizeler başlayacak, Farabi ofisi beni arıyor diyor ki sizin bu dersiniz var ve almak zorundasınız. Neyse birkaç hoca bulmuşlar üniversiteden. Ben de o hocaların yardımıyla bu dersi aldım ama ekonometri bölümünden olduğu için bizim bölümün dersiyle bu dersin alakası yok.*" F1'in hikâyesinde, olmayan ders yerine başka bir bölümden ders alınması, bölümler ve işlenen konulara bakıldığında, etkili bir çözüm olarak görülmemiştir. Aynı sorunu yaşayan F8 de bilgisayar dersini bırakarak geri döndüğünde alttan almak durumunda kaldığını belirtmiştir.

F1, başka bir derste de programda dersin başka sınıfta ve dönemde olmasından dolayı sıkıntı yaşamıştır. "*(...) dersi benim ikinci sınıfta görmem gereken bir ders ama burada üçüncü sınıfta. Burada da dersin hocası alt sınıftan öğrenci almak istemedi. Yetkililerle görüşüm derse alındım ama aradan 3 hafta geçti.*" Sorunun çözümünün gecikmiş olması, sadece devamsızlık durumu değil, işlenen konuları takip etme açısından da gecikmelere neden olmuş olabilir.

Program açısından denklik gösteren derslerde de öğretim üyesi sınıf düzeyine göre dersin işlenişini değiştirebilir. Yapılan görüşmelerde ders seçimi haricinde öğrencilerin ders işleniş ve sınıf seviyeleri bakımından da

zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Öğrenciler eğitim derslerinde okumaya dayalı olduğu için zorluk çekmediklerini ancak armoni, müziksel işitme, bireysel çalgı gibi müzik alan derslerinde sınıf seviyesi açısından zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. F9, “Armoni dersinde herşey hızlı anlatılıyor gibi hissediyorum. Geriden geliyormuş gibi hissediyorum. Zaten geldiğimde baya ilerlemişlerdi.” demiştir. F10 ise özellikle işitme dersindeki seviye farkına dikkat çekmektedir: “Burada 3 ve daha fazla anahtarlı solfejler okuyoruz. Solfejde orada biz (Laviniac) 2A'nın 30 numarasındaydık. Buraya geldik 3A ve 2C den başladık. Gerçekten bir uçurum gibi. Düzey farkı çok var. Dikte yazma açısından da öyle.”

Öne çıkan bir başka zorluk da öğrencilerin geldikleri okullara nazaran final sınavlarında istenen performansın daha yüksek olmasıdır. F4 “Bizim okulda (dersleri) daha hafif işliyoruz. Mesela piyanoda bizde iki parça vardı burada beş tane var ve biri ezber isteniyor. Ezberlemeye alıştığım için bu konuda pek sıkıntı yaşamadım ama beş parçayı birden çalışmak çok fazla zaman almaya başladı.” demiştir. F7 ise çokseslendirme ve eğitim müziği besteleme gibi diğer derslerde de piyanonun etkin kullanımı gerektiğinden haftalık piyano çalışma süresinin de uzadığını ve piyanoda geldiği bölümde yeterli öğretim elemanı olmadığından geri kaldığını dolayısıyla bu durumun kendisi için zorlaştığını ifade etmiştir.

2.3. Uyum Zorlukları: Değişim öğrencilerinin karşılaştığı zorluklardan bir diğeri de yeni geldikleri okul ve okul kültürüne uyum sorunları olmuştur. Birey yeni bir kültüre girdiğinde genel duygu durumlarında değişiklikler olur. Duygu durumunun farkında olma, yoğunluk derecesi, uzun ya da kısa olma süresi bireyden bireye değişir. Örneğin bir birey depresyona girerken bir diğeri anksiyete yaşayabilir (Akt. Tutkun, 2006). Araştırmaya katılan öğrencilerin tümü uyumla ilgili çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmiştir. En çok sorun yaşadığını belirtenler önceden kimseyi tanımadan değişim programına katılan öğrencilerdir. F3 “İlk geldiğim zaman duygusal olarak çökmüştüm. Kimseyi tanımıyordum. Sürekli birinden yardım istemek bana çok güç geliyor. Çünkü her şeyi kendim yapmaya alışmışım. (...) Performansta düşüklük oluyor. Tekrar hocalara kendini tanıtmak zorundasın.” diyerek uyum sorununun derslerine de etki ettiğini söylemiştir.

Uyum sıkıntısı, dersler arasındaki seviye farklılıkları ve yeni bir sınıf ortamı içinde bulunma durumu bazı öğrencilerin derslerde çekingenlik göstermesine neden olmuştur. Örneğin F4, “Solfej derslerinde tek tek okunurken ben okumasam diye geri çektim kendimi sürekli sıra bana gelince hep bir bahane buldum.” ifadesiyle derse katılımında sorun yaşadığını belirtmiştir. Sadece derslerde değil sosyal ortama uyum sağlamada da sorunlar yaşayan öğrenciler de olmuştur. Örneğin F7 “Sınıf arkadaşlarıyla

pek samimiyet kuramadım. Onların sanki Farabililere farklı gözle baktığını gözlemledim. Yani çok aralarına almıyorlar. Kendimi yalnız hissetmeye başladım.” demiştir. Ancak öğrencilerin tümü uyumla ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtse de F4 ve F7 dışındakiler birkaç ay sonra buraya alıştıklarını, ders ve arkadaş ortamının olumlu olduğunu söylemişlerdir.

3. Farabi Öğrencilerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmeleri

Eğitim kurumlarına misafir olarak gelen öğrencilerin değerlendirmeleri kurumun kendini başka bir bakış açısıyla da görmesini sağlar. Bu araştırmada da Farabi öğrencilerinden, geldikleri bölümlerle GÜMEAD arasında karşılaştırmalar yapıp yaşadıkları süreci değerlendirmeleri istenmiş, alınan yanıtlar okul iklimi, fiziksel özellikler, öğretim elemanları, dersler ve ders dışı etkinlikler ile genel değerlendirme temaları altında gruplanmıştır.

3.1. Okul İklimi: Öğrencilerden F2, F3, F8, F9 ve F10 geldikleri okula nazaran GÜMEAD’ın sosyal ikliminin öğretim üeleriyle iç içe ve arkadaşça olduğunu belirtmiştir. F2, okul nüfusunun geldiği okula göre kalabalık olduğunu, birçok kişiyle tanışma fırsatı bulunduğunu söylemiştir.

Okul iklimiyle ilgili olarak öğrencilerin en çok gözlemledikleri durum çalışma ortamıdır. F4 çalışma ortamlarındaki farklılıkları en iyi ifade eden öğrenci olmuştur: *“Ben hayatım boyunca sadece sınav zamanları çalışan bir öğrenci oldum. Çevremdeki arkadaşlarım da öyleydi. Buraya geldim ilk hafta daha okul yeni açıldı ama herkes enstrümanını çalışmaya başladı. Finallere çok var! Ama herkeste bunu görünce sen de ister istemez tetikleniyorsun.”* diyerek okul ortamının onu çalışmaya teşvik ettiğini söylemiştir.

3.2. Fiziksel Özellikler: Öğrenciler çalışma odaları ve piyanoların kalitesi açısından GÜMEAD’ı değerlendirmişlerdir. Farabi öğrencilerine göre çalışma odası sayısı kendi okullarına nazaran daha fazla olmasına karşın piyanolar yıpranmış haldedir. Bu durumu da okulun kuruluş tarihine ilişkilendirmişlerdir. Binası daha yeni okullardan gelen F3, F7 ve F8 buldukları bölümde piyanoların sayısının az olmasına karşın yeni oldukları için kalitelerinin daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

3.3. Öğretim Elemanları: Farabi öğrencileri, öğretim elemanı sayısı, yeterliliği ve öğretim elemanlarına ulaşım konularında geldikleri okul ile GÜMEAD’ı karşılaştırmışlardır. Öğrenciler öğretim elemanı sayısını yeterli bulmuşlardır. F6 *“Hoca anlamında burada biraz daha otorite ve oturmuş bir yapı var. Birine soramazsan diğer hocaya sorabilirsin.”* demiştir. F10 buna ek olarak *“Armoni ve diğer dersler konusunda deneyimli çok hoca var Gazide diğer okullara nazaran. Çünkü çoğu okul onların kitaplarını*

kullanıyor.” ifadeleriyle öğretim elemanı sayısının ve kalitesinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler öğretim elemanlarına erişmekte de sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

3.4. Dersler: Farabi öğrencilerinin derslerde karşılaştıkları zorluklar daha önce incelenmişti. Bu başlık altında öğrenciler geldikleri okul ile GÜMEAD arasında sınıf ve ders sistemi açısından gördükleri farklı uygulamaları ifade etmişlerdir. Örneğin F3 *“Burada sınıflar daha çok ‘U’ düzeninde. Orada amfi şeklinde uzunlamasına çünkü 50 kişi birden derse giriyorsunuz. İstiyorsanız (derste) bir şey söylüyorsunuz. Ama burada yapmak zorundasınız. Tek tek sırayla kalkmak zorundasınız.”* ifadeleriyle amfi sistemi ile sınıf sistemi arasındaki farklara değinmiştir. Sınıf sisteminde daha az öğrenci olduğu için derslerin daha etkileşimli olduğu söylenebilir. F7 de aynı konuyu derslerin kuramsal ve uygulamalı işlenmesi açısından ele almıştır: *“Burada birçok dersimiz uygulama geldiğim okulda öyle değildi. Hatta bir dönem bize bir uygulama yapıldı ve piyano dersinden yazılı olduk! (Derslerin uygulama ağırlıklı olması) sürekli sahnede olmayı ve bir etkinlik sunmayı gerektiriyor. İnsana özgüven sağlıyor.”* diyerek derslerin uygulamalı olmasının ona katkı sağladığını belirtmiştir.

Yapılan karşılaştırmalar çoğunlukla müzik alan derslerini içermektedir. Öğrencilerden F7, F8 ve F10 pedagojik formasyon derslerini veren öğretim elemanlarının müzik bölümünden olmayıp eğitim fakültesinden gelmesi sebebiyle, bu dersler arasında işleniş ve yöntem açısından pek bir fark görmediklerini belirtmişlerdir.

3.5. Ders Dışı Etkinlikler: Bir üniversitede dersler kadar ders dışı etkinlikler de bilimsel ve sanatsal çevrenin oluşmasına katkı sağlarlar. Bu açıdan özellikle müzik alanında öğrencilerin konser, seminer gibi etkinliklerle beslenmesi büyük önem taşır. Bu nedenle Farabi öğrencilerine ders dışı faaliyetlerden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerden F1, F2, F3, F7 okullararası seviye farkından dolayı daha çok çalışmaya yöneldiklerini, konser ve seminerlerden haberdar olmalarına karşın kendilerince yeterli zaman ve maddi kaynak ayıramadıklarını belirtmişlerdir. F2, F4 en sık takip ettikleri etkinliklerin okul içindeki öğrenci konserleri ve seminerler olduğunu belirtmişlerdir. F2, F4, F7 ve F9 da birkaç kez Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nın konserlerine katıldıklarını belirtmiştir.

3.6. Genel Değerlendirme: Farabi öğrencilerinin değişim süresince yaşadıkları tüm olumlu ve olumsuz durumları göz önüne alarak son bir genel değerlendirme yapmaları sürecin etkisini özetlemek açısından önemlidir.

Buna göre öğrencilerin olumlu hislerle buradan ayrılıyor oldukları söylenebilir. Örneğin F4 “Burada bir yıllığına bile öğrenci olmak çok güzel. Buradaki hocalarla tanışmak, önceden kitaplarını okuduğum hocaların şu anda dersime giriyor olması, buradaki arkadaşlıklarım, buranın atmosferini hissetmek çok güzel bir duygu. Şimdi gidiyorum ama biliyorum ki bu kapı bana her zaman açık.” Bunun dışında F4 lisans eğitiminin en yoğun yılı olan üçüncü sınıfı burada dolu dolu geçirdiğini, F5 değişim programının gelecek plan ve hedeflerini değiştirdiğini, F7 burada bir yıl geçirmiş olmanın özgüvenini arttırdığını belirtmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma kapsamında Farabi değişim programından yararlanarak GÜMEAD’a geçiş yapan öğrenciler; programı tercih nedenleri olarak üniversitenin isim yapmış olması, kısıtlı imkânlar, yönlendirme, ders ve öğretim üyesi kalitesi, deneyim kazanmak, arkadaşlar ve aile etkisi başlıkları altında görüş bildirmişlerdir. Gökçek (2013)’in KTÜ İlköğretim bölümüne gelen Farabi öğrencileri ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin programı tercih nedenleri kişisel (ailevi, ekonomik, sağlık), eğitsel (farklı üniversite ortamı tanıma, istediği üniversitede okuma, kaliteli eğitim) ve sosyal nedenler temaları altında kümelenmiştir. Her iki grup öğrenci de benzer görüşler bildirmesine karşın Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin tercih sebepleri arasında ekonomi ve sağlık konularına değinmedikleri, eğitsel ve ailevi etmenleri ön plana aldıkları belirlenmiştir.

Özel, Bayındır ve Demir (2014)’in araştırmasında da sınıf öğretmeni adaylarının değişim programıyla gidecekleri üniversitenin isim yapmış bir üniversite olmasını tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu veri araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Özel, Bayındır ve Demir (2014)’e göre sınıf öğretmeni adayları, Farabi programı için tercih edeceği üniversitelerde en çok; yeterli kütüphane olanakları, aldıkları eğitimi uygulayabilecekleri ortamların var olması ve bilgiye ulaşma kolaylığı aradıkları görülmüştür. Bu çalışmada, müzik öğretmeni adaylarının kütüphane ve bilgiyi uygulama imkânlarından bahsetmemesi düşündürücüdür. Öğrencilerin yoğun olarak ders ve öğretim elemanları için programa başvurdukları göz önünde bulundurulduğunda kütüphane ve diğer üniversite imkânlarının ikinci planda kaldığı söylenebilir. Müzik Eğitimi Anabilim Dalları öğretim programında hem uygulamalı hem de kuramsal dersler yer almaktadır (Müzik Eğitimi ABD Programı, 2014). Öğrenciler geldikleri kurumlarla Gazi Üniversitesi arasında, özellikle çalgı dersleri ve müziksel işitme okuma dersleri gibi derslerde öğretim üyesi ve öğrenci seviyesi açısından büyük farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrencilerin kütüphane olanakları açısından bir görüş bildirmemiş olması uygulamalı dersler açısından gördükleri bu farktan kaynaklanabilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan Farabi öğrencilerinin karşılaştığı zorluklar içerik analizi sonrasında önyargılar, ders ve uyum zorlukları temaları altında toplanmıştır. Önyargı “Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014). Araştırmaya göre, Farabi öğrencileri, gelmeden önce çevrelerinden duydukları ile oluşturdukları ortam ve dersler ile ilgili çeşitli önyargılara sahiptirler. Bu durum sürece bakışlarını ve deneyimlerini de etkilemektedir. Bu önyargıların değişmesi zaman almaktadır. Araştırma bulgularına bakıldığında en yüksek düzeyde uyum sorunu yaşayan öğrencilerin önyargı ile ilgili ifadelerinin daha çok olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin herhangi bir sebeple kısa ya da uzun süre yer değiştirmesi iç göç olarak düşünülebilir. Göç doğal olarak bir stres kaynağı olmakta ve birey üzerinde bazı olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (Ponizovsky, Radomislensky & Grinshpoon, 2009). Oktan (2010) da öğrencilerin uyumla ilgili sorunlarını göç olgusuna dayandırmıştır. Farabi Değişim Programı öğrencisi olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ancak öznel iyi oluş düzeylerinin Farabi öğrencileri arasında kızların lehine daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Farabi Değişim Programı öğrencileri buldukları üniversiteden ayrılarak mevcut sosyal destek ağlarından da uzaklaşmış olmaktadır. Erdoğan, Şanlı ve Şimşek Bekir (2005) Gazi Üniversitesi’nde öğrencilerin üniversite yaşamına uyumlarını güçleştiren sosyal nedenlere ilişkin yaptıkları araştırmada en çok toplumun öğrenciye bakış açısı ve arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler en çok çevredeki insanların değer yargıları ve arkadaşlarının olaylar karşısındaki tutum ve davranışları konularda kültürel uyum sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sivrikaya (1992)’nin K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin uyum düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmasında öğrencilerin %29.58’inin kişisel uyum düzeyinin, %28.17’sinin sosyal uyum, %28.76’ının ise genel uyum düzeyinin düşük olduğu bulunmuştur.

Araştırmalar sadece değişim öğrencilerinin değil tüm üniversite öğrencilerinin uyum açısından sorunlar yaşadığını göstermektedir. Üniversite sistemindeki tüm programlara devam eden öğrencilerin uyum açısından sorunlarının çözülmesi, eğitim-öğretim sürecinin başındaki önyargıların ve süreç boyunca karşılaşılan zorlukların giderilmesi ile mümkün olabilir. Bunun için her bölüm ve anabilim dalı için hazırlanmış tanıtım kataloglarına ve öğrencilerin tüm sorularını sorabilecekleri bir danışma birimine ihtiyaç bulunmaktadır.

Yeni bir yere alışma, bölgenin kültürünü deneyimleme ile mümkündür. Bu açıdan gerek okul atmosferinin anlaşılması gerek şehir imkânlarının tanınması için ders dışı etkinlikler büyük önem taşımaktadır. Müzik, sahne sanatları ve eğitim bilimleri açısından gerek üniversitemiz gerekse Ankara'daki sanat kurumları tarafından düzenli konser ve seminer etkinlikleri düzenlenmektedir. Araştırmanın bulgularına göre Farabi öğrencileri, çalışmaya daha fazla zaman ayrılması, haberdar olmama gibi sebeplerle ders dışı etkinliklerden yeterince yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin sanatsal ve üniversite kültürüne katılmasını sağlamak için daha etkin bir haberleşme ağı kurulabilir, konser dinleme organizasyonları düzenlenebilir.

Uyumla ilgili en sık karşılaşılan sorunlar öğrencilerin derslere, ders seviyelerine ve çalışma temposuna uyumu konusunda yaşanmıştır. Bu sorunlardan ilki öğretim programı farkları nedeniyle alınamayan derslerdir. GÜMEAD, daha çok sayıda ve farklı alanlarda çalışan öğretim kadrosu sebebiyle öğretim programında farklı derslere yer vermektedir. Farabi Koordinasyon ofislerinin değişim gerçekleşmeden önce alabilecekleri dersler ve krediler konularında öğrencileri bilgilendirmeleri gerekmektedir.

GÜMEAD öğrencilerinin yarından fazlasını Güzel Sanatlar Liselerinden mezun öğrenciler oluşturmaktadır. Bu nedenle müzik derslerinde diğer üniversitelere göre daha ileri seviyede oldukları söylenebilir. Araştırmanın bulgularına göre seviye farkının değişim öğrencileri üzerinde baskı yarattığı söylenebilir. Suzuki (2010)'a göre yetenek her öğrencide geliştirilebilir ancak öğrenciden öğrenciye değişen sayısız tekrarla mümkündür. Farabi öğrencilerine de aradaki açığı daha hızlı kapatmak ve pratik yapmak için anabilim dalları tarafından ek etüt dersleri açılabilir.

Farabi öğrencileri kendi geldikleri üniversiteler ve GÜMEAD arasında yaptıkları karşılaştırmalarda destekleyici bir okul iklimi bulduklarını, öğretim elemanlarının yeterli olduğunu, derslerde daha çok uygulama fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nın kendine ait bir binası olmasının büyük bir avantaj olduğunu, okuldaki piyanoların sayısının çok olduğunu ancak çok eski ve yıpranmış olduğunu belirtmişlerdir. Geldikleri okulların Gazi'ye göre daha yakın dönemde açılmış olmasının malzeme ve fiziki şartlar açısından daha olumlu olduğunu belirtmişlerdir. GÜMEAD'da başta piyanolar olmak üzere fiziki şartların iyileştirilmesi için gerekli ilginin gösterilmesi ve çalgıların bakımı için yeterli kaynağın ayrılması gerekmektedir.

Bu araştırma Farabi öğrencilerinin gözünden süreci anlamaya yönelik olarak kurgulanmış olup, öğretim üyeleri ve Farabi koordinasyon ofisleri bağlamında da genişletilmesi programın değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak Farabi değişim programı ile Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na gelen öğrenciler farklı bir üniversite ortamı tanıyarak, yeni arkadaşlıklar kurarak, bulunduğu üniversitedeki öğretim üyesi eksikliği sebebiyle alamadığı dersleri alarak, daha geniş bir öğretim kadrosuyla çalışma fırsatı bularak Farabi yönetmeliğinin ve Ortaş (2008)'in değişim programı hakkında öngördüğü temel yararları karşılamış bulunmaktadır. Bu araştırma ile ortaya çıkan uyum, fiziki şartlar ve program denkliği konularında eksikliklerin giderilmesi sürecin başarısını arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C. (2007). Yükseköğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar. Yayımlandığı Kitap: C.C Aktan *Değişim Çağında Yükseköğretim*. Yaşar Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Brown, L. (2009). *A failure of communication on cross-cultural campus*. Journal of Studies in International Education, 13(4), 439-454.
- David, M. & Sutton C. D. (2004). *Social research the basics*. London: Sage
- Erdal, G., Gücüyener, İ., Erdal, K. (2013). *Eğitim Kurumlarında Kurumsal Kimlik, Kurumsal İmaj ve Eğitime Katkısı*. Electronic Journal of Vocational Colleges-December
- Erdoğan, S., Şanlı, H. S., Şimşek Bekir, H. (2005). *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum Durumları*. Kastamonu Eğitim Dergisi. 13(2), 479-496
- Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Programı (2014). Ankara
- Gordon, T.(2003).*Teacher effectiveness training*. First Revised Edition. New York: Three Rivers Press
- Güzel, B. (2014). Mevlana Değişim Programının Lisans Öğrencilerinin Sosyokültürel Gelişimine Olan Katkısının Değerlendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 7(32) www.sosyalarastirmalar.com
- Gökçek, T. (2013). *Kültürleriçi Bir Yaklaşım: Farabi Değişim Programından Yansımalar*. Eğitim ve Bilim Dergisi Cilt:38 Sayı: 168
- Gökçek, T., Güneş, G. (2011). *Beklenti ve Sonuçlarıyla Farabi Değişim Programından Yansımalar*. Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelimler ve Sorunlar (UYK-2011) 27-29 Mayıs 2011, İstanbul; 3. Cilt / Bölüm XIV / Sayfa 1850-1858
- Hasdemir, F. (2011-06). *Avrupa Birliği Eğitim Programları ve Değişim*. <<http://web.karaelmas.edu.tr/yuksekogretim/files/2011/06/Fatih-Hasdemir.pdf>> konumundan 17 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.
- Kasapoğlu-Önder, R. & Balcı, A. (2010). *Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programının 2007 Yılında Programdan Yararlanan Türk Öğrenciler Üzerindeki Etkileri*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 9(2), 93-116.

- Neuman, W. L. (2006). *Basics of social research: qualitative and quantitative approaches*. Second Edition. Allyn & Bacon, Incorporated
- Oktan, V. (2010). *Farabi Değişim Programı Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destekleri ile Öznel İyi Oluşlarının İncelenmesi*. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi. 9(18), 55-66.
- Ortaş, İ. (2008) “Türkiye İçin Ulusal Bir Erasmus Programı Gerekli mi?” *Değerlendirme, Tartışma ve Cevap Yazıları*, Toplum ve Demokrasi, 2 (3), Mayıs-Ağustos, 249-254. <<http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/viewFile/40/192> > konumundan 22 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.
- Özel, E., Bayındır, N., Demir, S. (2014). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Farabi Programı Farkındalık Düzeyleri ve Beklentileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2014/1, Sayı:19
- Ponizovsky, A.M., Radomislensky, I. & Grinshpoon, A. (2009). *Psychological distress and its demographic associations in an immigrant population: Findings from the Israeli national health survey*. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 43, 68-75.
- Sivrikaya, K. (1992). *Fatih Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Öğrencilerinin Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi ve Uyum Düzeyleri Arasındaki Farklılıkların Araştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- Stastna, V. (2001) *Internationalisation of higher education in the Czech Republic-the impact of European Union programmes*. European Journal of Education, 36, 473-491.
- Suzuki, S. (2010). *Sevgiyle Eğitmek: Yetenek Eğitime Yönelik Mükemmel bir Yaklaşım*. (Çeviri: Jülide Yalçın Dittgen) Porte Müzik Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Tutkun, Ö., (2006). *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Türkiyeli Öğrencilerin Uyum Sorunları*. Sosyal Bilimler Dergisi. 15, 255-267
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (2014) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts
- Yağcı, E., Ekinci, E., Burgaz, B., Kelecioğlu, H., Ergene, T. (2007). *Yurt Dışına Giden Hacettepe Üniversitesi Erasmus Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:33 Sayfa: 229-239
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Gözden geçirilmiş 2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, E. Ö., Kösterelioğlu, M.A., Sezer, T. & Kösterelioğlu, İ. (2009). *Erasmus Experiences of Exchange Students*, 1. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, (Çanakkale; 1-3 Mayıs) Retrieved on September, 12, 2010 at <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/71.pdf>
- Yüksek Öğretim Kurumu (2009). *Farabi Değişim Programı El Kitabı*. Anadolu Üniversitesi Matbaası, Eskişehir <https://www.yok.gov.tr/documents/745778/758557/farabi_degisim_progarami_el_kitabi/1a86a009-61a7-4c89-bd0b-cb35b366753a > adresinden 12 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.